

سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور

اداره کل آموزش فنی و حرفه‌ای استان آذربایجان شرقی

عنوان طرح:

ارزشیابی کمیت و کیفیت دوره های آموزشی فنی و حرفه ای غیر رسمی

از دیدگاه مدیران، مربیان، کارشناسان آموزشی و کارآموزان

اداره کل آموزش فنی و حرفه ای استان آذربایجان شرقی در سال ۱۳۸۶ - ۱۳۸۵

مجری طرح:

غلامحیدر نیکخو

ناظر طرح:

دکتر کامران صداقت

زمستان ۱۳۸۶

چکیده:

یکی از تخصص‌های مورد نیاز دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت در سطوح مختلف سازمانی و اجرائی، برخوردار بودن از دانش و مهارت سنجش و ارزشیابی می‌باشد که فقدان آن در عرصه‌ی عمل و اجرا، ناکارآمدی فرایند یاددهی - یادگیری را به دنبال خواهد داشت. براین اساس، این تحقیق، باهدف ارزشیابی میزان مطلوبیت دوره‌های آموزش فنی و حرفه‌ای غیر رسمی از دیدگاه مدیران، مربیان، کارشناسان و کارآموزان اداره کل فنی و حرفه‌ای استان آذربایجان شرقی در مراکز ثابت آموزشی و آموزشگاههای آزاد از بین جامعه آماری (۴۶۲۱ نفر) مدیران، مربیان، کارشناسان آموزشی و کارآموزان بر روی ۱۰۰۴ نفر با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای به اجرا درآمده است.

نتایج بررسیها در این پژوهش نشان داد: میزان مطلوبیت اهداف آموزشی، محتوایی برنامه‌های آموزشی، نحوه اجرایی دوره‌های آموزشی، توانایی و مهارت مربیان در آموزشی، وسایل آموزشی و کمک آموزشی، فضای آموزشی، رفاهی و تجهیزات و تسهیلات آموزشی از دیدگاه کارآموزان، کارشناسان، مدیران و مربیان آموزشی مراکز آموزشی فنی و حرفه‌ای استان آذربایجان شرقی در حد متوسط به بالا بوده است. همچنین میزان انطباق محتوایی آموزشی دوره‌های آموزشی با نیاز بازار کار و میزان رضایت کارآموزان از نحوه برگزاری دوره‌های آموزشی در حد زیاد ارزیابی شده است.

مقدمه:

بی‌گمان در دوران معاصر، آموزش و بهسازی منابع انسانی یکی از مهم‌ترین دل‌مشغولی‌های مدیران و سیاستگذاران سازمان‌های اثر بخش را تشکیل می‌دهد (فتحی و اجارگاه، و اجاری، ۱۳۸۴). درک فزاینده از اهمیت و نقشی که آموزش‌های فنی و حرفه‌ای می‌تواند در بهبود عملکرد نیروها و بهبود بازده سازمانی ایفا نماید سبب شده است تا منابع مالی، مادی و انسانی گسترده‌ای صرف این آموزش‌ها شود به این امید که منافع و دستاوردهای ملموسی عیاد جامعه گردد (رسولیان، ستوده کویری، ۱۳۸۲). بررسی‌ها نشان می‌دهد که هم‌اکنون نمایش تاثیرات و نتایج واقعی دوره‌های آموزشی فنی و حرفه‌ای به یک دغدغه تمام‌عیار واحدهای آموزشی سازمان فنی و حرفه‌ای کشور مبدل شده است (امیری، بهجتی اردکانی، ۱۳۸۲).

بطوریکه مدیران و دست‌اندرکاران این سازمان، همواره با این پرسش مواجه بوده‌اند که آیا دوره‌های آموزشی فنی و حرفه‌ای از اثربخشی واقعی برخوردارند؟ و چگونه می‌توان اثربخشی دوره‌های آموزشی فنی و حرفه‌ای را ارزشیابی کرد؟ از طرف دیگر، براساس سیر تحول جهانی به سمت دستیابی به فناوری نو و برتر در ارائه محصولات و خدمات، لزوم استقرار و پیاده‌سازی نظام مدیریت کیفیت فراگیر (TQM) ^۱ را اجتناب‌ناپذیر می‌نماید (اوین، ۲۰۰۲).

ارزشیابی فعالیت اساسی آموزش است و در جریان یاددهی - یادگیری جایگاه ویژه‌ای دارد (فروغی ابری، کاوه پور؛ ۱۳۸۳). ارزشیابی آموزشی ابزاری برای سنجش و اندازه‌گیری تغییرات رفتاری جامعه در دانش و بینش فراگیران است (همان منبع). بطوریکه دوتن از صاحب‌نظران در حوزه ارزشیابی آموزشی ^۳ بنام‌های ورتن و سندرز ^۴ (۱۹۸۷) گفته‌اند، «در فعالیتهای آموزشی، ارزشیابی به یک فعالیت رسمی گفته می‌شود که برای تعیین کیفیت، اثربخشی، یا ارزش یک برنامه، فرآورده، پروژه، فرایند، هدف، یا برنامه درسی به اجرا در می‌آید (ورتن، سندرز؛ ۱۹۸۷ به نقل از سیف). از دیدگاه نظری، ارزشیابی فرایندی پیچیده است که در جستجوی عوامل مربوط به عملکرد و اثربخشی یک طرح یا پروژه می‌پردازد تا انجام‌پذیری آن را تشخیص داده، راه

^۱ -Total Quality Management.

^۲ -Owen.

^۳ -Educational Evaluation.

^۴ -Worthen & Sanders.

حلهایی برای مشکلات اجرایی بیابد و پروژه ها و طرحهای مفیدتری برای آینده طراحی کند. (درآمدی بر ارزشیابی فعالیتهای آموزشی و ترویجی، ۱۳۸۴)

بنابراین، انجام ارزشیابی های متعدد، دقیق و جدید توسط محققان مجرب و باتجربه به منظور شناخت وضعیت توسعه آموزش های فنی و حرفه ای، برای کمک به برنامه ریزی صحیح آموزشی توسط مسئولین محترم سازمان فنی و حرفه ای استان، یک امر ضروری است. بعبارت دیگر، مراکز آموزشی سازمان فنی و حرفه ای درحالی که جوانان را تحت تاثیر برنامه های آموزشی فنی، خدماتی و کشاورزی قرار میدهند و آنها را برای یادگیری مهارت های مورد نیاز آینده آماده میکنند، ضرورت دارد، با انجام ارزشیابی های مستمر در باره میزان اثر بخشی برنامه های آموزشی سازمان فنی و حرفه ای قضاوت کرد و به بهبود آن کمک کرد.

بیان مسئله:

بیش از سه دهه است که از تدوین نظریه سرمایه انسانی می گذرد و در این مدت نقش و اهمیت آموزش های فنی و حرفه ای غیر رسمی در توسعه اقتصادی - اجتماعی نزد کشورهای توسعه یافته شناخته شده است، بگونه ای که بسیاری از این کشورها در برنامه ریزی برای توسعه اقتصادی - اجتماعی به اصلاح نظام آموزش شهای فنی و حرفه ای و سرمایه گذاری در آن به عنوان گام نخست توجه نمودند (کیایی، ۱۳۸۲). به همین دلیل در کشورهای صنعتی در صورت احساس نیاز صنعت به رشته جدیدی که در پیشرفت تکنولوژی موثر باشد طی کوتاهترین زمان ممکن است آن رشته در مراکز آموزشی صنعتی و غیره راه اندازی می شود (ولایی و همکاران، ۱۳۸۰). اما بررسیها نشان می دهد با وجود تقاضای بالابرای آموزش در کشورهای در حال توسعه و گاهاً بیان لفظی اهمیت آموزش های فنی و حرفه ای، انجام اقداماتی برای توسعه این نوع آموزش ها و نقش زیر بنایی آن در توسعه اقتصادی بخوبی شناخته نشده است (نیرومند، ۱۳۸۰).

بطوریکه بررسی تحقیقات انجام یافته در سطح کشور نشان می دهد، با وجود اینکه توسعه آموزشهای مهارتی و فنی و حرفه ای مورد توجه سیاست گذران و برنامه ریزان آموزشی کشور بوده است، ولی به دلیل عدم اجرای نیازسنجی یا ارزشیابی های مستمر منجر به پدیده ای شده است که می توان آن را توسعه ناموزون نامید (نادری و همکاران، ۱۳۸۰). چنانچه در دفتر سوم مستندات برنامه توسعه سوم اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی کشور به ضعف های این آموزشها چنین اشاره شده است: (۱) عدم هماهنگی بخشی از دوره های آموزش فنی و حرفه ای با نیازهای بازار در اثر عدم اجرای نیازسنجی یا ارزشیابی های اثربخش. (۲) عدم تعادل منطقه ای و جنسیتی در توزیع امکانات و ارائه آموزشهای فنی و حرفه ای. (۳) کمبود مربیان آموزش فنی و حرفه ای از نظر تعداد و روز آمدی (نصریته، ۱۳۸۱).

بطور کلی، هدف اصلی از ارزشیابی حرفه ای، تولید اطلاعاتی است که می تواند در طرح ریزی و اجرای برنامه ها برای بالابردن کیفیت آموزشی مورد استفاده قرار گیرد (بولا^۱، ۲۰۰۲ به نقل از خدایاری). چنانچه سازمان فنی و حرفه ای استان آذربایجان شرقی از نظر تعداد مراکز و آموزشگاهها قابل توجه است، نیازمند اطلاع دقیق از میزان مطلوبیت دوره های آموزش های فنی و حرفه ای استان است. بنابراین، سئولاتی که مطرح می شود اینست: (۱) میزان مطلوبیت دوره های آموزشی سازمان فنی و حرفه ای استان آذربایجان شرقی (بر حسب الگوی سیب) چگونه است؟ (۲) موانع و عوامل محدود کننده توسعه دوره های آموزشی غیر رسمی استان آذربایجان شرقی چگونه است؟

^۱ - Boola

پیشینه تحقیق

در گذشته بسیار دور تاکنون معلمان و سایر افرادی که باتدریس و آموزش سروکار داشته اند برای پی بردن به میزان موفقیت فراگیران خود از مطالب آموزش داده شده به صورتهای مختلف از امتحان استفاده می کردند (کیامنش، ۱۳۸۲). مدارک زیادی وجود دارد که در ایران باستان، یونان و روم افرادی مانند سقراط و سایر معلمان یونانی از امتحان استفاده می کرده اند (همان منبع). همچنین برپایه منابع تاریخی در زمان پادشاهان ساسانی، در جندی شاپور (محمدی، ۱۳۵۶)، در قرن هفتم هجری در مدرسه مستنصریه بغداد (سلطان زاده، ۱۳۶۴)، در مدارس دوره قاجاریه (قاسمی پویا، ۱۳۶۹) از ارزشیابی استفاده می شده است. بطوریکه جوزف مایرریس^۱ (۱۸۹۷-۱۸۹۸) در یک مطالعه درست نوشتن ۳۰۰۰ دانش آموز آمریکایی را مورد مطالعه قرار داد (کیامنش، ۱۳۷۰). از این مطالعه به عنوان نخستین فعالیت ارزشیابی آموزشی^۲ که به صورت رسمی و نظامدار اجرا شده نام برده می شود (کیامنش، ۱۳۸۲).

بیشتر فعالیتهای که در آغاز قرن بیستم به آنها عنوان ارزشیابی آموزشی داده شده با آزمون کردن^۳ دانش آموزان در مدارس ارتباط پیدا می کنند (همان منبع). در اوایل قرن بیستم آموزشهای استاندارد شده^۴ رواج پیدا کردند و تقریباً همزمان با آزمونهای استاندارد شده، جنبش اعتبار گذاری^۵ بر موسسات و برنامه ریزی آموزشی در امریکا آغاز گردید (همان منبع). از آن زمان به بعد از فرایند اعتبار گذاری به عنوان یکی از روشهای اصلی در ارزشیابی موسسات آموزشی استفاده شده است (همان منبع). بررسی تاریخی نشان می دهد، در سالهای قبل از ۱۹۳۰ فعالیت و عملکردهای تحصیلی دانش آموز پایه و اساس ارزشیابی را تشکیل می داد (رئیس دانا، ۱۳۷۰). در این روش که به آن اندازه گیری - مدار^۶ می گویند برای کشف شایستگی یک برنامه آموزشی عملکرد تحصیلی دانش آموزان مورد توجه قرار می گرفت (کیامنش، ۱۳۸۲).

رالف تایلر^۷ در فاصله سالهای ۱۹۳۰ تا ۱۹۴۵ ضمن فعالیتهای خویش به این نتیجه رسید که یک برنامه آموزشی باید حول هدفهای آموزشی^۸ مشخص سازمان تدوین یابد (کیامنش، ۱۳۸۲). تایلر را باید بنیانگذار ارزشیابی آموزشی دانست، بطوریکه او بر دامنه وسیعی از هدفهای آموزشی نظیر برنامه درسی، امکانات آموزشی، تهیه و تدوین و طبقه بندی و توصیف هدفهای آموزشی با واژه رفتاری تاکید نمود (گیج، برلاینر^۹؛ ۱۳۷۴ به نقل از خوی نژاد و همکاران). بدین ترتیب تایلر ارزشیابی آموزشی را به یک «فرآیند میزان انطباق هدفها و عملکردهای برنامه» تبدیل نمود (همان منبع). به دنبال تلاشهای تایلر افراد دیگری مانند هاموند^{۱۰} (۱۹۷۲)، متفسل و مایکل^{۱۱} (۱۹۶۷) به بسط شیوه تایلر پرداختند (کیامنش، ۱۳۸۲). اسکریون^{۱۲} (۱۹۷۴) و استیک^{۱۳} (۱۹۷۵) برای انجام عمل ارزشیابی الگوهای جدیدی ابداع نمودند (همان

^۱ - Joseph Mayer Rice.

^۲ - Educational Evaluation.

^۳ - Testing.

^۴ - Standardized Test.

^۵ - Accreditation.

^۶ - Measurement - Oriented.

^۷ - Ralf Tyler.

^۸ - Educational Objective.

^۹ - Gage & Berliner.

^{۱۰} - Hammond.

^{۱۱} - Metfessel and Michael.

^{۱۲} - Scriven.

^{۱۳} - Stake.

منبع). پاپهام (۱۹۷۱) استفاده از آزمونهای ملاک مطلق را جانشین ملاک نسبی نمود (پاپهام، ۱۹۷۵). استافل بیم^۱ (۱۹۷۱) ضمن بررسی فعالیتهای ارزشیابی انجام شده، به منظور غلبه برضعفهای روش تایلر ضرورت تدوین یک مفهوم بهتر و جامعه تر را برای ارزشیابی مطرح نمود (استافل بیم، ۱۹۸۵).

بطور کلی از نیمه دوم دهه ۱۹۷۰ ارزشیابی آموزشی به عنوان یک حوزه تخصصی جدید و مستقل مورد قبل واقع گردید (کیامنش، ۱۳۸۲). چنانچه در این دهه، ارزیابی آموزشی برسنجش پویایی نظامهای آموزشی تاکید شد و منظور آن قضاوت در باره ارزش یا اهمیت پدیده های آموزشی بوده است (بازرگان، ۱۳۸۳). بالاخره، سالهای آخر دهه های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ را برخی از صاحب نظران ارزیابی را مترداف با توافق^۲ در باره ارزش یا اهمیت پدیده های آموزشی منظور داشته اند (گوبا، لین کولن^۳، ۱۹۸۹). بطور خلاصه، تا پایان دهه ۱۹۸۰ میلادی ارزیابی آموزشی مترداف با قضاوت در باره ارج، ارزش و یا اهمیت یک پدیده آموزشی (فعالیت، برنامه، ...،) به منظور کمک به بهبودی آن تعریف شده است (ویندهام، چاپمن^۴؛ ۱۹۹۰). در دهه پایانی قرن بیستم و آغاز قرن بیست و یکم میلادی، ارزیابی آموزشی را میتوان به مفهوم جست و جوی نظم یافته برای قضاوت یا توافق در باره ارزش یا اهمیت یک پدیده آموزشی (برنامه، فعالیت، ...) به منظور بهبودی آن در جهت کاهش فاصله میان نتایج جاری و نتایج مطلوب تعریف کرد (برانسفورد^۵ و همکاران، ۲۰۰۲). از این رو می توان گفت، چنانچه از نتایج یک طرح ارزشیابی استفاده نشود، اجرای آن بیهوده است.

جمع بندی بررسی های انجام گرفته در کشورهای مختلف طی سالهای گذشته، درباره نقش ارزشیابی در توسعه آموزشهای فنی و حرفه ای نشان دهنده این واقعیت است، که روز به روز توجه به اهمیت و استفاده از الگوهای ارزشیابی اثربخش افزوده می شود، بطوریکه بررسی روند تکامل تاریخچه آموزشهای فنی و حرفه ای جهان نشان دهنده این ادعاست. رنسانس تحولات گسترده ای را در تعلیم و تربیت اروپا ایجاد نمود اما تا اواخر سده هفتم میلادی از روشهای نوین آموزش خبری نبود (ابتکار، ۱۳۸۱). در اواخر سده ۱۸ مقدمات ایجاد آموزشگاههای خاصی برای تربیت فنی در آلمان فراهم آمد، به طور کلی سه جریان در تعلیم و تربیت و تحول آنها موثر بود: ظهور جان لاک و تاثیر عقاید ژان روسو و انقلاب صنعتی (راسخ، ۱۳۷۹). بطوریکه تا اواخر قرن نوزدهم آموزش حرفه ای در اروپا به سه روش رواج یافته بود. اولین روش تمرکز مدارس در مراکز صنعتی بود که این امکان را فراهم می آورد تا رابطه ی بسیار نزدیک بین آموزش نظری و عملی وجود داشته باشد. دومین روش این بود که دانش آموزان مدت معینی را در کارخانجات کارآموزی می کردند و روش سوم بدین صورت بود که کارگاهی را با همان ویژگی ها و اهداف کارخانه های بزرگ در مدارس احداث می کردند (گران^۶، ۱۹۹۶).

نخستین کشوری که به منظور پاسخ گویی سریع به نیازهای صنایع جدید برنامه آموزشی حرفه ای را در مدارس خود طراحی کرد، پروس (آلمان) بود (گرت لوز، ۱۳۷۳ به نقل از محمد بیگی). نظام آموزش فنی و حرفه ای «هم کار و هم تحصیل» در کشور آلمان و سیستم دوآل معروف است (همان منبع). مدارس آلمانی پس از مدتی به صورت الگویی برای دیگر کشورهای اروپایی درآمدند. ابتدا انگلیس و سپس

^۱ -Stufflebeam.

^۲ -Negotiation.

^۳ -Guba&lincoln.

^۴ -Windham&Chapman.

^۵ -Bransford.

^۶ -Grant.

اتریش، سوئد، ایتالیا، فرانسه و بالاخره روسیه به تقلید از مدارس آلمان و برنامه و روش آنها، مدارس حرفه ای ایجاد کردند (گران، ۱۹۹۶).

ارزشیابی آموزشی به عنوان جوانترین شاخه علمی حوزه تخصصی علوم رفتاری و تربیتی در نیم قرن اخیر رشد یافته است (بازرگان، ۱۳۸۳). بطوریکه این حوزه در دهه ۱۳۴۰ هـ.ش دوران کودکی، در دهه ۱۳۵۰ هـ.ش دوران بلوغ و از سال ۱۳۶۰ هـ.ش دوران بزرگسالی خود را در ایران طی میکند (همان منبع). اما با وجود اینکه از دهه ۱۳۴۰ رشته های علوم تربیتی و رفتاری در ایران رسمیت یافتند، اما متأسفانه در چهل سال گذشته رشته های تخصصی در این حوزه به کندی رشد یافته است (همان منبع). استفاده از الگوها و شیوه های ارزشیابی برای قضاوت در باره برنامه ریزی درسی، سازمانهای آموزشی و سازمان فنی و حرفه ای کشور چندان مورد توجه نبوده است (نیکخوا، ۱۳۸۵).

بطوریکه، بررسی (۱) مهرعلی زاده و شهینی بیلاقی و کریمی (۱۳۸۴) در تحقیقی تحت عنوان «ارزشیابی کمیت و کیفیت دوره های آموزش صنعتی در مراکز فنی و حرفه ای کشور» با بهره گیری از عناصر سازمانی کافمن و هرمن، از دیدگاه کارآموزان، مربیان، مدیران و کارشناسان رشته های صنعتی نشان داد که: الف- در کل مقیاس ها میانگین برنامه ای درسی ۲/۷۶ (متوسط)، میانگین مطلوبیت برنامه ای درسی ۱۲/۷۶ (متوسط)، کیفیت مربیان ۲/۹۳ (متوسط)، مطلوبیت تسهیلات ۲/۴۶ (نامطلوب) و میانگین ارزشیابی مهارت های کسب شده کارآموزان ۲/۴۵ (نامطلوب) است. ب- در تحلیل محیطی SWOT نقاط ضعف درونی بیشتر از نقاط قوت بودند (مهرزاده و همکاران، ۱۳۸۴). و همچنین (۲) بررسی رسولیان و ستوده کویری (۱۳۸۳) بمنظور ارزشیابی کاربرد وسایل آموزشی و کمک آموزشی در مراکز آموزش فنی و حرفه ای کشور نشان داد که، در درجه نخست وسایل آموزشی و کمک آموزشی از نظر نوع و تعداد، مطابق با استانداردهای سازمان آموزش فنی و حرفه ای کشور نبوده، دوم کیفیت وسایل مذکور از دیدگاه مربیان و کارآموزان آن مرکز در حد مطلوب نیست (رسولیان، ستوده کویری، ۱۳۸۳).

در بررسی دیگری (۳) رضازاده (۱۳۸۲) تحت عنوان جهت گیری آموزشهای فنی و حرفه ای در تامین نیاز بخش تولید و صنعت بر روی ۱۰۰ نفر از کارفرمایان، ۳۶ نفر از مربیان آموزشی و تعداد ۱۴۰ نفر از فارغ التحصیلان مراکز آموزش فنی و حرفه ای استان آذربایجان غربی، حدود ۶۳ درصد از پاسخ گویان کیفیت محتوایی آموزشی را در حد متوسط ارزیابی کردند (رضازاده، ۱۳۸۲). (۴) زرتشتیان (۱۳۷۸) در یک بررسی دیگر در استان کرمانشاه نشان داد: بین کیفیت آموزش و محل آموزش با اشتغال آموزش دیدگان رابطه وجود دارد (زرتشتیان، ۱۳۷۸). (۵) قدیمی (۱۳۷۸) در بررسی و تعیین نیازهای آموزشی فنی و حرفه ای در سطح استان خراسان نشان داد: بین هماهنگ نبودن اطلاعات علمی مربیان با تکنولوژی روز، عدم تجانس بین مهارت کارآموزان و سیاست های اصلی کشور برای توسعه کشاورزی و پایین بودن پایگاه اجتماعی آموزش های فنی و حرفه ای رابطه وجود دارد (قدیمی، ۱۳۷۸).

(۶) ریسمانچیان (۱۳۷۴) در تحقیق خود تحت عنوان بررسی کیفیت آموزشهای تخصصی ضمن خدمت کشاورزی از دیدگاه هنر آموزان شرکت کننده در دوره های سال ۷۳ به این نتیجه دست یافت که بین ساعات دوره ها با کیفیت محتوای کتاب های درسی و نظرهای شرکت کنندگان اختلاف معنی داری وجود نداشته یعنی ساعات در نظر گرفته شده برای دوره های آموزشی فنی و حرفه ای کشاورزی با کمیت محتوای کتاب های درسی تناسب نداشته است (ریسمانچیان، ۱۳۷۴). (۷) امکانات و تجهیزات آموزشی می تواند نقش موثری

در کیفیت آموزشی داشته باشد، بطوریکه تحقیقات ظریفیان (۱۳۷۰)، دشتی (۱۳۷۳)، حمزه لوثی (۱۳۷۵)، وزوار (۱۳۷۳) و عدلی (۱۳۷۵) نشان داده است که بین میزان دسترسی به تجهیزات و لوازم آموزشی و کارآیی کارآموزان فنی و حرفه ای رابطه معنی داری وجود داشته است.

بطور کلی، جمع بندی نتایج پژوهشی موجود این استنباط را بدست می دهد که اکثریت دوره های آموزشی سازمان فنی و حرفه ای بدون توجه به نتایج ارزشیابی علمی اثربخش و یا براساس تحقیقات محدود و ضعیف استمرار یافته است. و به نظر میرسد بنیاد نظری برنامه های آموزش فنی و حرفه ای در کشور مابسیار ضعیف بوده، و برنامه ریزیهای جاری از سیاست های مدرن و بازار محور تبعیت نمی کند. چنانچه هم در سیاست گذاری و برنامه ریزی و هم در تعقیب سیاست های اجرایی برنامه ها ضعف های وجود دارد. بطوریکه بررسی بر روی بیش از ۲۵۰ طرح تحقیقاتی توسط پژوهشکده وزارت آموزش و پرورش (۱۳۸۲) در زمینه آموزش های فنی و حرفه ای رسمی و غیر رسمی (۸۰-۱۳۷۰) نشان میدهند، متأسفانه از بین موضوعات طرح های پژوهشی انجام یافته، حدوداً ۹ طرح پژوهشی بمنظور ارزشیابی و قضاوت در باره دوره های آموزشی رسمی و غیر رسمی بوده است. بر این اساس، در این تحقیق سعی شده است تا با جمع آوری جدید ترین یافته های علمی و شناخت جنبه های مبهم که تاکنون به آنها پرداخته نشده است، خلاء علمی موجود تا حد امکان برطرف گردد.

هدف پژوهش:

هدف اصلی این تحقیق، ارزشیابی میزان مطلوبیت دوره های آموزش فنی و حرفه ای غیر رسمی از دیدگاه مدیران، مربیان، کارشناسان و کارآموزان سازمان فنی و حرفه ای استان آذربایجان شرقی، و فراهم آوردن اطلاعات و پیشنهادات کاربردی جهت دست یابی به شیوه های آموزشی مطلوب که در نهایت منتج به اشتغال به کار آموزش دیدگان می شود، است.

روش پژوهش:

الف- جامعه و نمونه: حجم نمونه به تعداد ۱۰۰۴ نفر از بین جامعه آماری (۴۶۲۱۱ نفر) مدیران، مربیان، کارشناسان و کارآموزان با استفاده از روش نمونه گیری خوشه ای چند مرحله ای طبق جدول (۱) انتخاب شده اند.

جدول (۱): توزیع فراوانی نمونه مورد مطالعه.

حجم نمونه	درصد	تعداد	مراکز	گروه
۷۶۰	۵۰	۳۸۰	بخش دولتی (مراکز ثابت)	کارآموزان
	۵۰	۳۸۰	آموزشگاههای آزاد و غیره	
۹۶	۴۳	۴۲	رسمی، پیمانی و قرار دادی (دولتی و آزاد)	کارکنان آموزشی
	۲۷	۲۸	مراکز ثابت و کارگاههای آموزشی	مدیران و معاونین آموزشی
	۲۹	۲۶	آموزشگاههای آزاد	
۱۴۸	۲۷	۴۱	مراکز دولتی (رسمی و حق التدریس)	مربیان آموزشی
	۷۲	۱۰۷	آموزشگاههای آزاد	
۱۰۰۴				

ب- ابزار جمع آوری اطلاعات: به منظور جمع آوری داده ها و اطلاعات لازم در این تحقیق، از دو نوع پرسشنامه محقق ساخته مجزای هر گروه: (۱) کارآموزان سازمان فنی و حرفه ای، و (۲) مدیران، مربیان و کارشناسان سازمان فنی و حرفه ای، جهت تعیین نوع نگرش و سنجش نظرات آنها بطور منطقی، علمی استفاده شده است. همچنین جهت برآورد اعتبار سئوالات تحقیق در بین تعدادی از اعضای نمونه (۴۰ نفر از هر گروه) توزیع شده است، و داده های جمع آوری شده جهت برآورد اعتبار آلفای کرونباخ (ضریب الفای کرونباخ ۰/۹۲). مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. لذا نحوه نمره گذاری پرسشنامه های استفاده شده در این تحقیق، شبیه مقیاس لیکرت است، که آزمودنی به هر آیتیم با توجه به موقعیت های پنج گانه مانند: بسیار زیاد، زیاد، متوسط، کم و بسیار کم پاسخ داده است. در این تحقیق، نظرات پاسخ گویان، با دادن نمرات، بسیار زیاد (نمره ۵)، زیاد (نمره ۴)، متوسط (نمره ۳)، کم (نمره ۲)، بسیار کم (نمره ۱) و هیچ (۰) مورد مقایسه و تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

تجزیه و تحلیل داده ها:

در این پژوهش به منظور تجزیه و تحلیل داده ها بطور کلی از روشهای آماری زیر استفاده خواهد شد:

- ۱- روشهای آماری توصیفی مانند محاسبه فراوانی، میانگین، انحراف معیار، حداکثر و حداقل نمره.
- ۲- ضرایب آلفای کرونباخ و گاتمن جهت محاسبه روائی یا اعتبار پرسشنامه ها.
- ۳- آزمون خی دو، آزمون فریدمن (تحلیل واریانس رتبه ای)، آزمون آ، آزمون کالماگورف اسمیرنوف دوبعدی و میانگین رتبه ای

یافته های پژوهش:

سؤال ۱: میزان مطلوبیت اهداف آموزشی دوره های سازمان فنی و حرفه ای استان آذربایجان شرقی از دیدگاه مدیران، کارکنان و مربیان آموزشی و کارآموزان چگونه است؟

جدول (۲): توزیع فراوانی ارزیابی میزان مطلوبیت هدفهای آموزشی از دیدگاه کارآموزان، مدیران و مربیان سازمان فنی و حرفه ای استان آذربایجان شرقی

گروه	خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		کل	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
مدیران و مربیان	۴۹	۲۲	۱۰۸	۴۹	۵۴	۲۴	۷	۳	۴	۲	۲۲۲	۱۰۰
کارآموزان	۵۸	۸	۲۳۷	۳۴	۲۸۹	۴۲	۷۹	۱۲	۲۶	۴	۶۸۹	۱۰۰

$Z = 3.6$
K-S
 $p < 0.0001$
 $Da = 0.279$
 $Dp = 0.279$
 $Dn = 0$

بررسی نتایج جدول (۲) از دیدگاه مدیران، مربیان، کارشناسان آموزشی و کارآموزان سازمان فنی و حرفه ای استان آذربایجان شرقی نسبت به میزان مطلوبیت اهداف آموزشی با نیازهای آموزشی فراگیران در مراکز صنعتی، خدماتی و کشاورزی از نظر: (۱) تدوین اهداف آموزشی از طریق انجام نیازسنجی، (۲) میزان

تحقق اهداف آموزشی (عملاً)، (۴) میزان همخوانی اهداف آموزشی با محتوایی آموزشی ، (۴) میزان سازگاری اهداف آموزشی با فلسفه برنامه های آموزشی، (۵) میزان ارزش و اهمیت اجتماعی اهداف آموزشی و (۶) میزان انطباق هدفهای آموزشی یا نیاز کارفرمایان در خدمتوسط به بالا ارزیابی شده است.

سؤال ۲: محتوای برنامه های آموزشی فنی و حرفه ای تا چه اندازه در تحقق هدفهای آموزشی بخش های صنعت، خدمات و کشاورزی برحسب دیدگاه کارآموزان، مدیران، کارشناسان و مربیان استان آذربایجان شرقی از مطلوبیت برخوردار است؟

جدول (۳) توزیع فراوانی ارزیابی میزان مطلوبیت محتوایی آموزشی از دیدگاه کارآموزان، مدیران و مربیان سازمان فنی و حرفه ای استان آذربایجان شرقی

گروه	خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		کل	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
مدیران و مربیان	۷۵	۳۳	۱۱۰	۴۹	۲۸	۱۲	۶	۳	۷	۳	۲۲۶	۱۰۰
کارآموزان	۲۴۹	۳۵	۳۳۰	۴۷	۹۱	۱۳	۳۵	۵	۱	۱	۷۰۶	۱۰۰
$Z = -۰.۳۸۷$ $p < = ۰/۹$ $Da = ۰.۰۳$ $Dp = ۰.۰۰۰$ $Dn = -۰.۳۰۰$ $K-S$												

بررسی جدول (۳) نشان داد از دیدگاه کارآموزان، مدیران و مربیان و کارشناسان آموزشی میزان مطلوبیت محتوایی آموزشی برنامه های آموزشی از نظر: (۱) میزان برخورداری از محتوایی آموزشی مطلوب ، (۲) میزان تامین نیازهای فراگیران از طریق برنامه های آموزشی سازمان فنی و حرفه ای ، (۴) قابلیت اجرایی منابع و مطالب پیش بینی شده ، (۴) میزان کاربردی بودن محتوایی برنامه های آموزشی ، (۵) میزان انطباق محتوا با اهداف آموزشی در حد زیاد ارزیابی شده است.

سؤال ۳: آیا مربیان آموزشی از توانایی لازم جهت آموزش نیازهای آموزشی بخشهای صنعت، کشاورزی و خدمات برحسب دیدگاه مدیران، کارشناسان و کارآموزان استان آذربایجان شرقی برخوردارند؟

جدول (۴) توزیع فراوانی ارزیابی میزان کارایی و توانایی مربیان از دیدگاه کارآموزان، مدیران و مربیان سازمان فنی و حرفه ای استان آذربایجان شرقی

گروه	خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		کل	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
مدیران و مربیان	۵۱	۲۳	۸۶	۳۸	۵۵	۴۷	۲۷	۱۲	۵	۲	۲۲۴	۱۰۰
کارآموزان	۱۹۰	۲۸	۳۷۳	۵۴	۹۴	۱۴	۲۷	۴	۴	۱	۶۸۸	۱۰۰
$Z = -۲.۶$ $p < = ۰/۰۰۰۱$ $Da = ۰.۲۰۷$ $Dp = ۰.$ $Dn = -۰.۲۰۷$ $K-S$												

بررسی سؤال ۳ تحقیق طبق نتایج بدست آمده در جدول (۴) نشان داد: میزان کارایی و توانایی مربیان از نظر: (۱) نحوه ارائه مطالب ، (۲) آماده سازی پیشاپیش مطالب درسی ، (۳) علاقه و انگیزه کافی جهت تدریس ، (۴) استفاده از شیوه های مناسب تدریس ، (۵) تشویق کارآموزان به مشارکت در کلاس ، (۶) حضور

به موقع در کلاس، (۷)جدیدیت و پشتکار کافی و (۸) تسلط کافی بر محتوایی درس از دیدگاه مدیران، مربیان آموزشی و کارآموزان مراکز آموزشی سازمان فنی و حرفه ای استان آذربایجان شرقی نسبت به میزان کارایی و توانایی مربیان آموزشی در حد زیاده ارزیابی شده است.

سؤال ۴: میزان مطلوبیت دوره های آموزشی سازمان فنی و حرفه ای غیر رسمی در بخشهای صنعت، خدمات و کشاورزی از دیدگاه کارآموزان، مدیران، کارشناسان و مربیان استان آذربایجان شرقی چگونه است؟

جدول (۵) توزیع فراوانی ارزیابی میزان مطلوبیت دوره های آموزشی از دیدگاه کارآموزان، مدیران و مربیان سازمان فنی و حرفه ای استان آذربایجان شرقی

گروه	خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		کل	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
مدیران و مربیان	۷۳	۳۶	۹۳	۴۶	۳۱	۱۵	۲	۱	۴	۲	۲۰۳	۱۰۰
کارآموزان	۱۹۳	۲۹	۳۳۵	۵۱	۱۱۴	۱۷	۱۶	۲	۲	۱	۶۶۰	۱۰۰
$Z = .۸۳۷$ $p < = .۰۵$ $Da = .۰۷$ $Dp = .۰۷$ $Dn = -.۰۱۷$ K-S												

بطور کلی، نتایج بدست آمده طبق جدول (۵) نشان داد: از دیدگاه مدیران، مربیان، کارکنان آموزشی و کارآموزان سازمان فنی و حرفه ای استان آذربایجان شرقی نسبت به میزان مطلوبیت دوره های آموزشی سازمان فنی و حرفه ای در بخش های صنعت، خدمات و کشاورزی با توجه به میزان (M_T=۳/۹۸) در حد متوسط به بالا ارزیابی شده است.

سؤال ۵: آیا وسایل آموزشی و کمک آموزشی مراکز آموزشی سازمان فنی و حرفه ای غیر رسمی در بخش های صنعت، خدمات و کشاورزی برحسب دیدگاه کارآموزان، مدیران، کارکنان و مربیان آموزشی استان آذربایجان شرقی از مطلوبیت برخوردار است؟

جدول (۵) توزیع فراوانی ارزیابی میزان کیفیت وسایل کمک آموزشی از دیدگاه کارآموزان، مدیران و مربیان سازمان فنی و حرفه ای استان آذربایجان شرقی

گروه	خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		کل	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
مدیران و مربیان	۵۵	۲۴	۷۰	۳۰	۵۲	۲۲	۳۷	۱۶	۱۸	۸	۲۳۲	۱۰۰
کارآموزان	۱۰۸	۱۵	۲۸۱	۴۰	۲۰۹	۳۰	۵۸	۸	۵۲	۷	۷۰۸	۱۰۰
$Z = ۱,۱۲$ $p < = .۰۱۶۵$ $Da = .۰۸۵$ $Dp = .۰۸۵$ $Dn = -.۰۸۲$ K-S												

باتوجه به جدول (۵) ملاحظه می گردد، دیدگاه مدیران، کارکنان، مربیان آموزشی و کارآموزان سازمان فنی و حرفه ای استان آذربایجان شرقی نسبت به میزان مطلوبیت وسایل آموزشی و کمک آموزشی از نظر: (۱) تکمیل مواد آموزشی از طریق مواد کمک آموزشی (M_T=۳/۴۶)، (۲) همخوانی امکانات و تجهیزات

کمک آموزشی با رشته ($M_r=3/38$) (۳) میزان انطباق با بازار کار و تازگی مواد کمک آموزشی ($M_r=3/28$) در حد متوسط به بالا ($M_r=3/37$) در حد زیاد و خیلی زیاد ارزیابی شده است.

سؤال ۶: آیا فضای آموزشی، رفاهی، تجهیزات و تسهیلات مراکز آموزشی فنی و حرفه ای غیر رسمی برحسب دیدگاه کارآموزان، مدیران، کارشناسان و مربیان در استان آذربایجان شرقی از مطلوبیت لازم برخوردار است؟

جدول (۴): توزیع فراوانی ارزیابی میزان کیفیت فضای آموزشی از دیدگاه کارآموزان، مدیران و مربیان سازمان فنی و حرفه ای استان آذربایجان شرقی

گروه	خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		کل	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
مدیران و مربیان	۶۱	۲۷	۸۹	۳۹	۴۶	۲۰	۲۷	۱۲	۷	۳	۲۳۰	۱۰۰
کارآموزان	۱۶۴	۲۳	۲۷۱	۳۸	۱۸۳	۲۶	۶۰	۸	۳۴	۵	۷۱۲	۱۰۰
$Z = 1/17$ $p <= 0/1$ $Da = 0/85$ $Dp = 0/85$ $Dn = -0/82$ K-S												

باتوجه به جدول (۴) ملاحظه می گردد، دیدگاه مدیران، کارکنان، مربیان آموزشی و کارآموزان سازمان فنی و حرفه ای استان آذربایجان شرقی نسبت به میزان مطلوبیت فضای آموزشی، تجهیزات و تسهیلات مراکز آموزشی از نظر: (۱) میزان دسترسی کارآموزان امکانات آموزشی مناسب ($M_r=3/7$)، (۲) مطلوبیت طراحی و ترتیب تجهیزات آموزشی ($M_r=3/71$)، (۳) عوامل محیطی: روشنایی، لوازم و اثاثیه، سرمایه و گرماده ($M_r=3/4$) و ($M_r=$) (۴) امکانات تحریری، نظافت، آراستگی مطلوب ($M_r=3/7$) در حد زیاد ($M_r=3/7$) ارزیابی شده است.

سؤال ۷: آیا بین محتوای آموزشی، دوره های آموزشی سازمان فنی و حرفه ای غیر رسمی و نیاز بازار کار از دیدگاه مدیران، کارآموزان، کارشناسان و مربیان همخوانی وجود دارد؟

جدول (۷): توزیع فراوانی ارزیابی میزان انطباق محتوای آموزشی با بازار کار از دیدگاه کارآموزان، مدیران و مربیان سازمان فنی و حرفه ای استان آذربایجان شرقی

گروه	خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		کل	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
مدیران و مربیان	۴۹	۲۲	۱۰۸	۴۹	۵۴	۲۴	۷	۳	۴	۲	۲۲۲	۱۰۰
کارآموزان	۵۸	۸	۲۳۷	۳۴	۲۸۹	۴۲	۷۹	۱۲	۲۶	۴	۶۸۹	۱۰۰
$Z = 1/84$ $p <= 0/02$ $Da = 1/42$ $Dp = 1/42$ $Dn = -0/14$ K-S												

باتوجه به جدول (۷) ملاحظه می گردد، دیدگاه مدیران، کارکنان، مربیان آموزشی و کارآموزان سازمان فنی و حرفه ای استان آذربایجان شرقی نسبت به میزان انطباق دوره های آموزشی با بازار کار از نظر: (۱) میزان تامین نیازهای آموزشی کارآموزان ($M_r=3/8$)، (۲) میزان انطباق و دانش کارآموزان با باشغل آنها (۴) ($M_r=$) (۳) میزان جذب آموزش دیدگان متناسب باشغل در بازار کار ($M_r=3/7$)، در حد زیاد ($M_r=3/8$)

ارزیابی شده است.

سؤال ۸: آیا شرکت کنندگان در دوره ها از امکانات و نحوه برگزاری دوره های آموزشی سازمان فنی و حرفه ای استان آذربایجان شرقی رضایت دارند؟

جدول (۸): توزیع فراوانی میزان رضایت کارآموزان نحوه برگزاری دوره های آموزشی سازمان فنی و حرفه ای استان آذربایجان شرقی

میانگین	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میزان رضایت کارآموزان
۴/۴	۲	۶	۲۸	۳۸	۱۹	میزان افزایش کارآیی مهارت کارآموز
۵	۴	۱۲	۳۰	۲۸	۱۸	تاثیر مثبت شخصی- اجتماعی
۵	۲	۶	۱۷	۳۵	۳۷	احساس مفیدبودن دوره آموزشی
۴/۶	۲	۵	۱۷	۳۰	۴۲	میزان رضایت از نحوه برخورد مربیان
۴/۷	۴	۶	۲۶	۳۲	۲۵	میزان رضایت از برخورد کارکنان ومدیران
۴/۷	۲	۴	۶	۲۴	۲۳	میزان احساس رضایت از شرکت در دوره
۴/۳	۷	۱۱	۲۸	۲۴	۲۳	میزان امیدواری کارآموز از تاثیر دوره در اشتغال او
۴/۷	۳	۷	۲۲	۳۱	۲۸	درصد(میانگین):

باتوجه به جدول (۸) ملاحظه می گردد، میزان رضایت کارآموزان سازمان فنی و حرفه ای استان آذربایجان شرقی نسبت به نحوه برگزاری دوره های آموزشی از نظر: (۱) میزان افزایش کارآیی مهارت کارآموز ($M_I=4/7$)، (۲) تاثیر مثبت شخصی- اجتماعی ($M_I=5$)، (۳) احساس مفیدبودن دوره آموزشی (۵) ($M_I=4/7$)، (۴) میزان رضایت از نحوه برخورد مربیان ($M_I=4/7$)، (۵) میزان رضایت از برخورد کارکنان ومدیران ($M_I=4/7$)، (۶) میزان احساس رضایت از شرکت در دوره ($M_I=4/7$) و (۶) میزان امیدواری کارآموز از تاثیر دوره در اشتغال او ($M_I=4/3$)، در حد زیاد به بالا ($M_I=4/7$) بوده است.

بحث و نتیجه گیری:

امروزه رویکردهایی مختلفی برای ارزشیابی دوره های آموزشی مورداستفاده قرار می گیرند. براین اساس آموزش های فنی و حرفه ای نیز مانند هر فعالیت آموزشی دیگر مستلزم برنامه ریزی صحیح و اصولی است، به عبارتی اگر برنامه ریزی آموزشی، (شناسایی، الویت بندی نیازهای آموزشی و ارزشیابی ها) بدرستی برحسب نیاز بازار کار طرحریزی و انجام شود می تواند بازده اقتصادی قابل توجه داشته باشد. بطوریکه، ایجاد و اجرای یک سیستم ارزشیابی جامع و کامل از دوره های آموزشی، از ضروری ترین بخشهای یک برنامه آموزشی است و هر جا که به این مهم توجه نشده است، برنامه ها از کیفیت لازم برخوردار نبوده اند. براین اساس، مفاهیم کیفیت از اهمیت زیادی برخوردار است. کیفیت با ارزشیابی رابطه مستقیم دارد. کیفیت نظام آموزشی عبارت است از میزان تطابق وضعیت موجود با هریک از حالت های زیر: ۱- استانداردها (معیارهای از قبل تعیین شده)؛ ۲- رسالت، هدف و انتظارات. کیفیت نظام آموزشی را معمولاً برحسب کیفیت دروندادها، کیفیت فرایند، کیفیت محصول، کیفیت بروندادها و کیفیت پیامدها مورد ارزیابی قرار می دهند.

بررسی یافته های بدست آمده در این پژوهش نشان داد: از دیدگاه مدیران، مربیان، کارشناسان و کارآموزان آموزشی سازمان فنی و حرفه ای استان آذربایجان شرقی میزان مطلوبیت اهداف آموزشی و مطلوبیت محتوایی آموزشی برنامه های آموزشی در حدمتوسط به بالا بوده است.

همچنین از دیدگاه مدیران، مربیان آموزشی سازمان فنی و حرفه ای استان آذربایجان شرقی میزان مطلوبیت دوره های آموزشی از نظر: (۱) میزان مطلوبیت برنامه ها و محتوایی آموزشی، (۲) انعطاف و کارایی در اجرایی برنامه های آموزشی، (۳) تامین نیازهای آموزشی کارآموزان، (۴) دسترسی به امکانات و منابع آموزشی مناسب، (۵) دسترسی به جزوه های و مواد آموزشی، (۶) محتوایی مواد آموزشی ارائه از نظر دقت و کاربردی، (۷) میزان پوشش محتوا و مواد آموزشی در طول دوره و (۸) کیفیت منابع یا مواد آموزشی مورد استفاده، (۹) میزان کارایی و کارآمدی مدیریت دوره های آموزشی، (۱۰) نظارت دقیق و منظم بر اجرای دوره های آموزشی، (۱۰) میزان تطابق بین زمان شروع و توالی قسمتهای برنامه، (۱۲) میزان انسجام برنامه آموزشی در طول دوره، (۱۳) توانایی حفظ سطح ثبت نام در حد زیاد ($M_r = 3/9$) ارزیابی شده است.

بطور کلی دیدگاه مدیران، کارکنان، مربیان آموزشی و کارآموزان سازمان فنی و حرفه ای استان آذربایجان شرقی نسبت به میزان مطلوبیت دوره های آموزشی از نظر: (۱) میزان دسترسی کارآموزان امکانات آموزشی مناسب، (۲) مطلوبیت طراحی و ترتیب تجهیزات آموزشی، (۳) عوامل محیطی: روشنایی، لوازم و اثاثیه، سرمایه و گرماده و (۴) امکانات تحریری، نظافت، آراستگی مطلوب، از دیدگاه مدیران، مربیان و کارآموزان مراکز آموزش فنی و حرفه ای استان آذربایجان شرقی در حد متوسط به بالا ($M_r = 3/7$) ارزیابی شده است.

محدودیتهای تحقیق:

۱. این تحقیق به لحاظ مکان به استان آذربایجان شرقی و از لحاظ زمانی به سال ۱۳۸۵-۱۳۸۶ محدود شده است.
۲. حساسیت پاسخگویان و عدم پاسخگویی صادقانه بعضی از افراد نمونه به پرسشنامه.
۳. وجود محدودیت و مشکلات اساسی در دسترسی تصادفی به کارآموزان.
۴. عدم همکاری بعضی از مدیران و مربیان با پرسشگران به لحاظ عدم آشنایی با ماهیت واقعی پژوهش.
۵. محدودیت های سازمانی، شامل محدودیت در ارائه اطلاعات به دلایل مختلف، عدم همکاری جدی برخی از افراد.
۶. محدودیت فردی شامل کمبود زمان و بودجه.
۷. نبود اطلاعات و آدرس دقیق بعضی از مراکز آزاد در استان آذربایجان شرقی.
۸. محدود شدن ابزار گردآوری داده ها به پرسشنامه محقق ساخته.

پیشنهادات:

پیشنهاد می شود جهت اجرای موثر برنامه های آموزشی و افزایش همسوئی آنها با نیازهای واقعی کارآموزان و بازار کار موارد ذیل مدنظر قرار گیرد:

۱. هدفهای آموزشی با توجه به نیازهای روز آمد بخشهای صنعتی، خدماتی و کشاورزی، تغییرات و تحولات تکنولوژی، بطور علمی و کاربردی طراحی گردد.
۲. در تدوین اهداف آموزشی، نظرات و پیشنهادات کارشناسان، مربیان و مدیران آموزشی محلی و بومی لازم و ضروری است.
۳. ارتباط کامل میان دستگاههای دولتی و خصوصی، محلی و منطقه ای بمنظور هماهنگی بین محتوایی آموزشی با بازار کار بعمل آید.
۴. بهتر است که در تهیه و تنظیم محتوایی آموزشی باید موارد مانند: (۱) میزان علاقه، رغبت و توانایی کارآموزان، (۲) مفاهیم، اصول و قوانین هر علم، (۳) ساخت علوم مختلف، (۴) توالی مطالب، (۵) تازگی و روز آمد بودن موضوع، (۶) انطباق با زمان آموزش، (۷) انطباق با نیازهای واقعی کارفرمایان مدنظر قرار گیرد.
۵. برای بالا بردن کیفیت آموزش های فنی و حرفه ای و کاردانش، مربیان آموزشی حداقل از بین تحصیلات کارشناسی و کارشناسی ارشد با تجربه و آشنا به نیازهای مراکز صنعتی، خدماتی و کشاورزی گزینش شوند.
۶. مربیان آموزشی علاوه بر گذراندن دوره های تخصصی مربوط به رشته خود، دوره آشنایی با تحقیقات، روشهای فنون تدریس، روانشناسی یادگیری و تربیتی را نیز طی کنند.
۷. پیشنهاد می شود مراکز آموزشی فنی و حرفه ای از نظر امکانات و تجهیزات آموزشی منطبق با نیازهای آموزشی کارخانجات تجهیز شوند.
۸. گرایش به سمت غیر متمرکز ساختن تصمیم گیریهای در سطح استان، شهرستانها و مراکز فنی و حرفه ای میتواند، در کاهش مشکلات ساختاری و امکانات آموزشی سازمان راهگشا باشد.
۹. اختصاص دادن ساختمان های مناسب برای کارگاه و به روز کردن تجهیزات و امکانات کارگاه ها، مجهز کردن کارگاه ها به سیستم های ایمنی و ارت، و سیستم تهویه و سرد کننده و گرم کننده.
۱۰. جلوگیری از گسترش آموزشگاههای آزاد، با امکانات و تجهیزات آموزشی با کیفیت پایین یا از رده خارج شده.
۱۱. تهیه امکانات و تجهیزات آموزشی روز آمد منطبق با نیازهای واقعی جامعه.
۱۲. برنامه ریزی در جهت تهیه و آموزش مهارت های حرفه ای آینده نگر.
۱۳. گزینش صحیح هنرجویان برای رشته های فنی و حرفه ای با توجه به ملاک استعداد و علاقه برای آموزشهای فنی و حرفه ای.

منابع فارسی:

۱. ابتکار، تقی (۱۳۸۱). آشنایی با آموزشهای علمی - کاربردی (تکنولوژیک). فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی. تهران
۲. ادواردز، جک ئی؛ تامس، ماری دی؛ نرزن فلد، پل؛ کیولی، استفانی (۱۹۹۷). تحقیق زمینه یابی. ترجمه اعرابی، سید محمد؛ ایزدی، داوود. دفتر پژوهشهای فرهنگی. تهران.
۳. اردبیلی، یوسف (۱۳۷۴). راهنمایی و مشاوره حرفه ای. انتشارات رشد. تهران.
۴. امیری، فرزاد؛ بهجتی اردکانی، محمدعلی (۱۳۸۲). بررسی ساختار و چگونگی استقرار و ارزیابی مدیریت کیفیت فراگیر در موسسات آموزشی. رودهن: دانشگاه آزاد اسلامی، معاونت پژوهشی.

۵. امیری، معصومه (۱۳۸۴). بررسی وضعیت اشتغال آموزش دیدگان سازمان آموزش فنی و حرفه ای و برآورد الگوی عوامل موثر بر آن. مجموعه مقالات دومین همایش نقش آموزش های فنی و حرفه ای در تحولات اقتصادی و اجتماعی. مازنداران: اداره کل آموزش فنی و حرفه ای مازنداران.
۶. بازرگان، عباس (۱۳۸۳). ارزشیابی آموزشی. تهران: انتشارات سمت.
۷. برونر، جروم (۱۹۹۲). روان شناسی تربیتی، تالیف کریمی، یوسف. تهران: آرسباران.
۸. بول، اچ، اس (۲۰۰۲). ارزشیابی طرحها و برنامه های آموزشی برای توسعه. ترجمه دکتر خدایار ایلی، انتشارات موسسه بین المللی روشهای آموزش بزرگسالان.
۹. بیرانوند، علیرضا (۱۳۷۷). ارزشیابی برنامه های شاخه کاردانش نظام جدید آموزش متوسطه از دیدگاه معلمان و دانش آموزان. تهران: دانشگاه تربیت معلم، پایان نامه کارشناسی ارشد.
۱۰. پاشازاده، یوسف (۱۳۸۲). جهت گیری آموزش فنی و حرفه ای در تامین نیازهای بخش خدمات استان آذربایجان غربی. ارومیه: اداره کل سازمان آموزش فنی و حرفه ای استان آذربایجان غربی.
۱۱. پاشاشریف، حسن؛ شریفی، نسرین (۱۳۸۰). روشهای تحقیق. تهران: انتشارات سخن.
۱۲. ترویجی، معاونت ترویج و مشارکت مردمی (۸۴). درآمدی بر ارزشیابی فعالیتهای آموزشی. تهران: وزارت جهاد کشاورزی.
۱۳. تکمیل همایون، غلامحسین (۱۳۸۲). گسترش آموزش های مهارتی در آموزش و پرورش. فصلنامه علمی تخصص مهارت. شماره ۳۳. تهران: وزارت کار و امور اجتماعی.
۱۴. تورانی، حیدر (۱۳۸۲). توسعه آموزش مبتنی بر رویکرد مدیریت کیفیت فراگیر. روده: دانشگاه آزاد اسلامی. معاونت پژوهشی.
۱۵. ثابت نژاد، حمیدرضا (۱۳۸۴). نگاهی به ضرورت اصلاحات در نظام ارزشیابی مهارت کارآموزان و نیروی کار. فصل نامه مهارت، ش ۳۹. تهران: سازمان فنی و حرفه ای.
۱۶. چیدری، محمد و همکاران (۱۳۸۴). نظام آموزش فنی و حرفه ای، اشتغال و بازار کار در بخش کشاورزی. مجموعه مقالات دومین همایش
۱۷. حاتمیان، محمدعلی (۱۳۸۰). دارالفنون نماد آموزش فن و حرفه ای در ایران. تهران: فصلنامه مهارت، شماره ۲۴.
۱۸. حسن فامیان، مهین (۱۳۷۷). بررسی میزان هم سوئی آموزش های فنی و حرفه ای با نیازهای بازار کار. پژوهشکده تعلیم و تربیت وزارت آموزش و پرورش. تهران
۱۹. حق جو، ناصر (۱۳۷۹). فرایند آموزش و اشتغال رویکردی گسسته یا همبند. تهران: فصلنامه علمی، هماهنگ.
۲۰. حمزه لویی، (۱۳۷۸). ارزشیابی شاخه کار و دانش در نظام جدید آموزش متوسطه از دیدگاه مدیران. پایان نامه کارشناسی ارشد تهران: دانشگاه تربیت معلم.
۲۱. حیدری، نصرت (۱۳۸۲). بررسی وضعیت کارآموزان آموزش دیده و وضعیت اشتغال آنان در مراکز آموزش فنی و حرفه ای استان گلستان. پژوهشکده تعلیم و تربیت وزارت آموزش و پرورش. تهران.
۲۲. خان احمدی، حسین (۱۳۸۵). حمایت از بخش خصوصی؛ سیاست کلان سازمان فنی و حرفه ای. فصلنامه مهارت. تهران: سازمان فنی و حرفه ای کشور.
۲۳. خوی نژاد، غلامرضا (۱۳۸۰). روشهای پژوهش در علوم تربیتی. تهران: انتشارات سمت.
۲۴. دشتی، قادر (۱۳۷۲). طرح ارزشیابی دوره های آموزشی امرداد. طرح پژوهشی منتشر نشده، معاونت ترویج و مشارکت مردمی وزارت جهاد سازندگی.
۲۵. دلاور، علی (۱۳۸۲). روش تحقیق در روانشناسی و علوم تربیتی. نشر ویرایش. تهران
۲۶. دواس، دی. ای (۱۹۹۱). پیمایش در تحقیقات اجتماعی. ترجمه هوشنگ نایی. نشر نی. تهران.
۲۷. رئیس دانا، فرخ لقا (۱۳۷۰). معرفی مفاهیم تحقیق و ارزشیابی و بیان مهمترین وجوه تشابه و افتراق آنها. تهران: فصلنامه تعلیم و تربیت، شماره ۲۵.
۲۸. راسخ، شاپور (۱۳۷۹). تعلیم و تربیت در جهان امروز، امیر کبیر. تهران.
۲۹. رسولیان، محسن؛ ستوده کویری، حسین (۱۳۸۲). الگوی ارزشیابی و کاربرد وسایلی آموزشی و کمک آموزشی در مراکز آموزش فنی و حرفه ای کشور. پایان نامه فصل نامه مهارت. تهران: سازمان فنی و حرفه ای، شماره ۳۲.
۳۰. رضا زاده، قادر (۱۳۸۲). جهت گیری آموزشهای فنی و حرفه ای در تامین نیاز بخش تولید و صنعت. ارومیه: سازمان آموزش فنی و حرفه ای استان آذربایجان غربی، آموزش و پژوهش.
۳۱. ریسمانچیان، مجید (۱۳۷۳). بررسی کیفیت آموزش های تخصصی ضمن خدمت کشاورزی از دیدگاه هنر آموزان شرکت کننده در دوره های سال ۱۳۷۳. تهران: وزارت جهاد کشاورزی.
۳۲. زرتشتیان، مینو (۱۳۷۸). بررسی وضعیت اشتغال کارآموزان آموزش دیده اداره کل آموزش فنی و حرفه ای استان کرمانشاه طی سالهای ۷۷-۱۳۷۶. کرمانشاه: سازمان آموزش فنی و حرفه ای استان زنجان. معاونت آموزش و پژوهش.
۳۳. زوارتنقی (۱۳۷۳). بررسی رابطه برخی عوامل با سودمندی دوره های آموزشی بزرگسالان روستایی آذربایجان غربی، دوره های آموزشی و ترویجی مدیریت ترویج و مشارکت مردمی جهاد سازندگی استان آذربایجان غربی. پایان نامه کارشناسی ارشد. تهران: دانشگاه تهران، دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی.
۳۴. سایت سازمان مرکزی، آموزشهای فنی و حرفه ای کشور (۱۳۸۴). <http://www.irantvto.com/>.
۳۵. سرمد، زهره. بازرگان، عباس (۱۳۷۹). روش های تحقیق در علوم رفتاری. تهران: انتشارات آگاه.
۳۶. سعیدی، علی اصغر (۱۳۸۴). نقش آموزش های فنی و حرفه ای در یوایی بازار کار با تاکید بر اقتصاد دانش محور در برنامه چهارم توسعه. مجموعه مقالات دومین همایش نقش آموزش های فنی و حرفه ای در تحولات اقتصادی و اجتماعی. مازنداران: اداره کل آموزش فنی و حرفه ای مازنداران.
۳۷. سلطانزاده، حسین (۱۳۶۴). تاریخ مدارس ایران از عهد باستان تا تاسیس دارالفنون. تهران: آگاه.
۳۸. سمنانی، ابوالفضل (۱۳۷۹). بررسی وضعیت اشتغال کارآموزان آموزش دیده فنی و حرفه ای استان سمنان طی سال های ۷۷-۱۳۷۶. سمنان: اداره کل سازمان فنی و حرفه ای.
۳۹. سیف، علی اکبر (۱۳۷۵). روشهای اندازه گیری و ارزشیابی آموزشی. تهران: نشر درون.
۴۰. شعبانی، حسن (۱۳۸۳). مهارتهای آموزشی و پرورشی. تهران: انتشارات سمت.
۴۱. صحرانیان، بن (۱۳۷۸). بررسی وضعیت اشتغال کارآموزان سازمان آموزش فنی و حرفه ای استان مرکزی در سال ۱۳۷۷. پژوهشکده تعلیم و تربیت وزارت آموزش و پرورش. تهران.
۴۲. طوسی، محمدعلی (۱۳۷۰). آموزش و پرورش منابع انسانی، ضرورت مدیریتی امروز و فردا. مجله مدیریت، تهران: مجله مدیریت دولتی، مراکز آموزش مدیریت دولتی، دوره جدید، سال هشتم.
۴۳. ظریفیان، شاپور (۱۳۷۰). بررسی عوامل موثر در پیشرفت تحصیلی از نظر دانش آموزان مراکز آموزش و هنرستانهای کشاورزی در سال تحصیلی ۷۰-۷۱. تهران: دانشگاه تهران، دانشکده کشاورزی.
۴۴. عباس زادگان، سیدمحمد، ترک زاده، جعفر (۱۳۷۹). نیازسنجی در سازمانها. تهران: شرکت سهامی انتشار.

۴۵. عدلی، ف. (۱۳۷۵). مقایسه میزان بیگانگی از کارآموزان مدیران آموزشی با مدیران صنعتی. تهران: وزارت آموزش و پرورش.
۴۶. عزیزی، نعمت‌الله (۱۳۸۴). بررسی نقش و جایگاه آموزش های فنی و حرفه ای در توسعه اقتصادی، نگاهی به تجارب کشورهای توسعه یافته. مجموعه مقالات دومین همایش نقش آموزش های فنی و حرفه ای در تحولات اقتصادی و اجتماعی. مازنداران: اداره کل آموزش فنی و حرفه ای مازندران.
۴۷. عمزاده، م. (۱۳۷۶). اقتصاد آموزش و پرورش. اصفهان: جهاد دانشگاهی.
۴۸. عمیدی، علی (۱۳۷۵). روشهای نمونه گیری ج. ۲. انتشارات پیام نور، تهران.
۴۹. فتحی واجارگاه، واجاری، طلعت دیبا (۱۳۸۴). ارزشیابی اثربخشی دوره های آموزشی. تهران: نشر آیز.
۵۰. فراهانی، حجت‌الله؛ عریضی، حمیدرضا (۱۳۸۴). روشهای پیشرفته پژوهش در علوم انسانی. تهران: کتابیران.
۵۱. فرهایان، همایون و همکاران (۱۳۸۴). بررسی تاثیر آموز شهای فنی و حرفه ای در توسعه منابع انسانی. مازنداران: اداره کل آموزش فنی و حرفه ای مازندران.
۵۲. فروغی ابری، احمدعلی؛ کاوه پور، زهراسادات (۱۳۸۳). بررسی تاثیر ارزشیابی تکوینی بر پیشرفت تحصیلی سال دوم راهنمایی در درس علوم تجربی در ناحیه دو شهر اصفهان. فصلنامه دانش و پژوهش. اصفهان: دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان. شماره اول.
۵۳. قاسمی پویا، اقبال (۱۳۶۹). پیدایش و گسترش مدارس جدید در دوره قاجاریه. تهران: دانشکده علوم تربیتی دانشگاه. پایان نامه.
۵۴. قدیمی، محمد (۱۳۷۸). بررسی و تعیین نیازهای آموزشی فنی و حرفه ای در سطح استان خراسان. پژوهشکده تعلیم و تربیت وزارت آموزش و پرورش. تهران.
۵۵. کالتون، موزر (۱۳۷۱). روش تحقیق. ترجمه کاظم ایزدی. کیهان. تهران.
۵۶. کریمی، مدد (۱۳۷۵). بررسی ارتباط آموزش های فنی و حرفه ای رسمی با نیازهای بازار کار از نظر هنرجویان، مدیران و مسئولین صنایع در استان آذربایجان شرقی. پژوهشکده تعلیم و تربیت وزارت آموزش و پرورش. تهران.
۵۷. کیانی، سید باقر (۱۳۸۲). کیفیت در قلمرو آموزش شهای فنی و حرفه ای. ماهنامه مهارت، شماره ۲۸، سال دهم، وزارت کار و اجتماعی.
۵۸. کيامش، علیرضا (۱۳۷۰). رابطه ارزشیابی و هدفهای آموزشی. تهران: فصلنامه تعلیم و تربیت، شماره ۱۶.
۵۹. کيامش، علیرضا (۱۳۸۲). روشهای ارزشیابی آموزشی. ج ۳. تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.
۶۰. کیایی، سعید باقر (۱۳۸۲). نقش و اهمیت آموزشهای فنی و حرفه ای در توسعه اقتصادی. ماهنامه مهارت، شماره ۲۸، سال دهم، وزارت کار و اجتماعی.
۶۱. گرت لوز (۱۳۷۳). آموزش حرفه ای در حال گذر. ترجمه علی اعظم محمد بیگی. تهران: انتشارات مدرسه.
۶۲. گنجی، حمزه (۱۳۸۱). روان شناسی کار. تهران: نشر ارسباران.
۶۳. گنج، نیت ل؛ برلایتر، دیوید سی (۱۳۷۴). روان شناسی تربیتی. ترجمه غلامرضا خوی نژاد و همکاران. مشهد: چاپ قدس.
۶۴. لطف آبادی، حسین (۱۳۷۴). سنجش و اندازه گیری. مشهد: چاپ قدس.
۶۵. محمدی، محمد (۱۳۵۶). فرهنگ ایرانی. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۶۶. مدیریت و برنامه ریزی سازمان فنی و حرفه ای (۱۳۸۴). سالنامه آماری ۱۳۸۴. تهران: سازمان مرکزی آموزش فنی و حرفه ای کشور.
۶۷. مرادی، محمدحسن؛ نصیری، زهرا؛ ولایی، هما؛ هاشمی، رقیه؛ اکبری، زهرا (۱۳۸۳). بررسی تجربیات کشورهای موفق در زمینه های آموزش های فنی و حرفه ای همراه با چشم اندازه به پیشرفتهای فن آوری اطلاعات. سایت اینترنت سازمان فنی و حرفه ای همدان.
۶۸. مرکز مطالعات موردی موسسه آموزشی - تربیتی یونسکو (۱۹۹۹). آموزش حرفه ای در حال گذر. ترجمه علی اعظم محمد بیگی. مدرسه. تهران.
۶۹. مهرعلی زاده، یزدان و همکاران (۱۳۸۴). ارزیابی کمی و کیفی دوره های آموزش صنعتی در مراکز فنی و حرفه ای. مجموعه مقالات دومین همایش نقش آموزش های فنی و حرفه ای در تحولات اقتصادی و اجتماعی. مازنداران: اداره کل آموزش فنی و حرفه ای مازندران.
۷۰. مهرباری، حجت‌الله (۱۳۸۰). آثار تحرک شغلی. روزنامه همشهری، شماره ۱۲۰۷.
۷۱. موسوی، سید حسن (۱۳۸۳). آموزش فنی و حرفه ای در چین. تهران: مجله مهارت، سال دهم، شماره ۳۰.
۷۲. موسوی، علی؛ بهرامی، عبدالرضا سلیم؛ محمودی، حسین (۱۳۸۴). لزوم توجه به کیفیت در آموزش های فنی و حرفه ای. مجموعه مقالات دومین همایش نقش آموزش های فنی و حرفه ای در تحولات اقتصادی و اجتماعی. مازنداران: اداره کل آموزش فنی و حرفه ای مازندران.
۷۳. میرهادی، حسین (۱۳۷۸). تحلیلی از نتایج ارزیابی دوره های آموزشی بلندمدت علمی - کاربردی در مراکز آموزشی وزارت نیرو. دومین همایش بررسی و تحلیل آموزش های علمی و کاربردی، گروه هشتم شورای عالی برنامه ریزی وزارت علوم و تحقیقات فناوری.
۷۴. میلر، دلبرت (۱۳۸۰). راهنمایی سنجش و تحقیقات اجتماعی. ترجمه هوشنگ نایی. نشر نی. تهران.
۷۵. نادری، عزت‌الله؛ احمدی، سیداحمد؛ دستجردی، مهناز (۱۳۸۰). بررسی میزان تطابق آموزشهای فنی و حرفه ای با اهداف برنامه سوم توسعه فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی از دیدگاه مدیران هنرستان استان اصفهان. فصلنامه دانش و پژوهش. دانشگاه آزاد اسلامی. شماره اول. بهار ۱۳۸۳.
۷۶. نصریتیه، غلامرضا (۱۳۸۱). چگونگی تحول در نظام های آموزشی. سند شماره ۴۶۵۰. بانک اطلاعات علوم تربیتی، پژوهشکده تعلیم و تربیت. تهران.
۷۷. نویدی، احد؛ پیمان، علی اکبر؛ قاسمی پویا، اقبال؛ برزگز، محمود (۱۳۸۲). آموزش فنی و حرفه ای. تهران: پژوهشکده تعلیم و تربیت آموزش و پرورش. تهران.
۷۸. نیرومند، بهزاد (۱۳۸۰). بررسی وضعیت اشتغال کارآموزان آموزش دیده فنی و حرفه ای، در سطح استان آذربایجان غربی. ارومیه: سازمان آموزش فنی و حرفه ای استان آذربایجان غربی.
۷۹. نیکخواه، غلامحیدر (۱۳۸۵). بررسی وضعیت توسعه آموزش های فنی و حرفه ای استان آذربایجان غربی و ارائه مدل مناسب با رویکرد بازار محور. ارومیه: اداره کل سازمان فنی و حرفه ای.
۸۰. هزار خانی، منوچهر (۱۳۸۱). «ایوان ایلچ و آموزش فارغ از مدرسه» فرهنگ وزندگی. شماره ۱۵، تابستان ۱۱۰.
۸۱. هماهنگ ۴۵ (۱۳۷۷). سیر تکوینی آموزش های فنی و حرفه ای در جهان. فصلنامه شماره ۴۵. تهران: دبیرخانه شورای عالی هماهنگی آموزش فنی و حرفه ای کشور.
۸۲. هماهنگ ۴۸ (۱۳۷۸). آموزش فنی و حرفه ای پس از انقلاب اسلامی. فصلنامه شماره ۴۸. تهران: دبیرخانه شورای عالی هماهنگی آموزش فنی و حرفه ای کشور.
۸۳. ولایی، هما؛ اکبری، زهرا؛ نصیری، زهرا؛ هاشمی، رقیه (۱۳۸۰). نقش آموزشهای فنی و حرفه ای و ایجاد اشتغال در صنایع کوچک. سایت اینترنت سازمان فنی و حرفه ای همدان.

- منابع انگلیسی:

١. Abdual Salam, Mahammad (٢٠٠٠). Science Tecnology and Science Education in the Development The (TwAS).
٢. Bambrough., K (٢٠٠٢). The Hand book on Educational Research in the Asia. <http://vetent.ch/wg/Wpapers/vocational>.
٣. Bransford, J. D (Ed) (٢٠٠٢). How People learn: Brain ,Mind Experience, and School; Washington, D.C: National Academy Presss.
٤. Clive, Chapel (٢٠٠٤). Cotemporary Vocational Learning –Changing Pedagogy, <Http://WWW.Avekta.org.au/conference-Archives/documents/pao١٢chappell>.
٥. Gibb, Jennifer (٢٠٠٤). Generic Skills in Vocational Education and Traning. National center for Voctinal Education Reserch ,Australia
٦. Goldstein, Jennifer (٢٠٠٤). Generic Skills in Vocational Education and Traning. National center for Voctinal Education Reserch ,Australia
٧. Grant, Venn (١٩٩٦). Vocation and Practical arts Education. Newyork: Harper and row Publishers .p.p ٤٨١، ٤٨٢.
٨. Guba, E.G and Y.S. Lincoln (١٩٨٩). Fourth Generation Evaltions YNewbury Park, CA: Sage.
٩. Hait, P.E (١٩٨٨). Youth Unemploment in Greant Britain. New York: Cambridge University Press
١٠. House, E.R (١٩٨٣). Assumptions Underlying evaluation Models. In G .E. Madaus .Scriven, and Stuffebem (eds), Evaluauion Models. Bostn :Klawer Nijhoff.
١١. Jackerson, M.P (١٩٨٨). Youth Unemployment. London: Groom Helm
١٢. Lewis, A (٢٠٠٤). Bossting Career and Technical Education , Tech Dirctions, ٦٣, pp. ٤-٦.
١٣. Loose, Gert (٢٠٠١). Vocatinal Education in Transition A Seven- Conuntry Study of curricula fof lifeoing Vocational Learnining. NEW .York. ٢٥٨-٦٩٨.
١٤. Maher. W.R and Monroe. W.H (١٩٨١). How indutry the need and effectiveness of training , Personnel reaseech selection, department of the Army, P,R,S report , ٩٢٩، ١٥.
١٥. Martha Reeveess (١٩٩٦). The sociology of Education , ٢nd. Unwin Education Chicago press
١٦. Myers, D.G (١٩٨٣). Social Psychology .New York: McGraw-Hill.
١٧. Nelson William (١٩٩٩). TQM in Rural Education :Managing Schools Form a Business Perspective Rural Educator .Vol ١٥ n. ٢ .
١٨. Owen G. Robert (٢٠٠٢). Orgaizational Behavior in Education. Allyn and Bacon.
١٩. Patrick Kirk (١٩٩٥). Techniqes for Evaluationing Programs. Journa .Amercan Society of Training of Training Directors.
٢٠. Philips, J.J (١٩٩١). Handbook of Training Evaluation and Measurrement me .Houston. TX: Gulf.
٢١. Planlasghi .I and Kinight (١٩٩٣). The effect of Awwareness of success or failur . ١٩٩٢، ٢٩، ٣٠، ٥-٣٦٢.
٢٢. Popham, W.J (١٩٧٥). Education Evaluation , Englewood Cliffs, N.J. Prentice Hall.
٢٣. Popham, W.J (١٩٧٨). Criterion-Referenced Measurment, Prentice Hall.
٢٤. Ramlee, B.M (٢٠٠١). The Role Of Vocatinal and Teaching Education in the Industrialized of Malasia. Unpublished doctoral dissertation , Purdue University.
٢٥. Raymond. N (٢٠٠٢). Employee Training & Development. (٢ed). MC GRA.COMANIES, INC.
٢٦. Spector, PE (٢٠٠٣). Industrial /organizational pschology .john Wiley & Sons , Inc. ٢nd Ed.
٢٧. Stout, Sunny (١٩٩٣). Managing Training , Kogan Page, London.
٢٨. Stufflebbem. D.I (١٩٨٥) Sys tematic Evaluation. A self-Instruction Guide to Theory and Praactice. Nijhoff Pub.
٢٩. Williams, D (١٩٩٨). The Benefits to Briding Work and Scool, Annals of The American Academy of Politcal. ^--Social Scp.
٣٠. Windham, D.W. and D.W. Chapman (١٩٩٠). The Evaluation of Education Efficiency: Constarints, Issues and Policies. London: Jai Press.
٣١. Wood. W.F (١٩٨٣). Identification of Management needs, Ph.D. Thesis, Purde University.